

Till Arkeologiska Kommissionen.

✓ År 1937 under c 3 veckors tid i juli och augusti månader ^{utförde} ~~förestälte~~ undertecknad Jouko Voionmaa grävningens arbeten bland lämningarna av Junkarsborgs medeltida befästning i Karis socken. Arbetet utfördes med tillstånd av A.B. Svartå Bruk O.Y. och deltog i detsamma studd. Väinö Maajoki, Olof af Hällström och Viggo Groundstroem. Arbetena bekostades till var sin hälft av Arkeologiska Kommissionen och Karis kommun. Tidigare hava proff. Aspelin och Hackman 1891-1892 utfört undersökningar på platsen.

bilaga 1 ✓ Junkarsborg är beläget på en likabenämnd holme i Svartån i Bällarby by av Karis socken och Svartå kapell. Det är beläget på 9.6 km NNO från Karis kyrka och c. 2.2 km nästan syd från Svartå kapell (Ekonomisk karta över Finland blad II:5, jfr även ryska topografkartan, blad VI-VII:23-24). Närmaste ^{gård} ~~boning~~ är Strömsbacka lägenhet österom Svartån. På denna sida av holmen avskiljes Junkarsborg från fastlandet av en naturlig, ofta upprensad fors. Rensningsarbetet kommer under de närmaste åren att fortsättas med att undanskaffa de i forsen belägna mindre holmarna. Arkeologiska Kommissionen har härtill ^{stöd av grävningarnas resultat} med ~~hänsyn till forskningen~~ kunnat giva sitt tillstånd. - Den väster om Junkarsborg befintliga forsådran är tillkommen först år 1899, då dåv. ägaren till Svartå bruk, Hj. Linder ^{lät gräva} ~~grävde~~ densamma. Junkarsborg hade sålunda därintills foto 1 ✓ ej varit en holme, utan en från fast land i ^(mot öster) forsen utskjutande udde. Enligt äldre kartor har på Junkarsborgs västsida ej funnits någon som helst fåra.

Junkarsborg har legat fjärran från fiendernas huvudfärdvägar och är på tre sidor omgivet av vatten. Sålunda har

✓ befästningen ett av naturen skyddat strategiskt läge. Befästningens fyrsidiga vall (c. 20 x 20 m) är högst i söder; översta

bilaga 1 krönet är 6.33 m över vattenytan nedanom forsen, frontens sluttning är 36°. För jordvallarna på våra fornborgar är denna lut-

fotos 2,3. ning närapå maximal. På västsidan är vällen c. 6.88 m hög,

✓ fronten obetydlig och kort och ytterom densamma finnes jämn mark någon bit (Karta bilaga fotos). På den mot åns

fotos 3,4. övre lopp vettande nordsidan är vällen avbruten på ^{en} sträcka från NO-hörnet mot NW-hörnet. Vallrestens höjd är där 4.99 m över

O-punkten och den yttre sidan lutar svagt mot vattnet. På östsidan är vallens högsta punkt 5.50 m över O-punkten och fron-

foto 3 tens lutning 44°; denna lutning har kunnat åstadkommas genom att ~~vällen~~ inifrån stöda ^{vällen} ~~den~~ med oregelbunden stensättning. Sedermera har den på holmen uppvuxna skogen stött vällen.

bilaga 1. Proff. Aspelin och Hackman utförde sina grävningar inom det på kartan med N:o 1 angivna området, och grävde de en 30 à

40 cm djup profil i sydöstra innerhörnet av befästningen (ifr. resp. grävningsberättelser åren 1891, 1892 och N:o 2860). Ifall

✓ grävningarna år 1937 hade riktats på samma punkt hade endast förfullständigande resultat erhållits, ^(varför undersökningarna nu koncentrerades på andra punkter) Sedan borgen rensats från

skog och snår påbörjades undersökningarna därför på tvenne olika håll, i nordöstra och sydvästra hörnen, inom områdena I, II och

bilaga 1. III.

Grävningsområde I.

(Specialplanerna N:o 2² och 3 fotos 3-5⁵).

✓ Vid denna punkt fanns en bräsck i borgvällen och i dess ställe, fastän utom den antagna borgens gräns, fanns en stenhög. ^{Jamantör} Inom denna stenhög höjde sig en jordkulle över den omgivande nivå. Tydligen hade högen uppkommit vid forsrensningen, då stenar och gyttja karrades upp på holmen. I stenhopen fanns näm-

några sprängda stenar med gropar uppkomna
✓ ligen ~~en sprängd sten,~~ på vilken man kunde urskilja en grop,
vilken uppkommit genom att ^{stenarna} stener använts som underlag för
en vinsch. På stenarna syntes dessutom snäckskal. ^{Leran} Gyttejan var
✓ ända till 108 cm mäktig. Under ^{Leran} gytte- och stenhop ^{-en} anträffades
✓ des ~~benrester~~ ^{byggnads} rester, vilka utfyllde breschen i vallen, vilket
tyder på att borgen ursprungligen varit helt omsluten (kart-
planerna 2 och 3 . fotos 5, 5a).

Karta 3.

Den redigaste byggnadsbotten var parallell med vallens östra länga till vars nordända den anslöt sig, och sålunda uppvisade blott tre väggar. Vaggarnas innermått voro c. 2.5 x 3 m; grunden var tätad med bränd lera och tegel och även dess omgivning var beströdd med tegelgrus. Inom byggnadsbotten anträffades enstaka benbitar och en stenläggning, vilken från byggnadens sydhörn höjde sig mot det inre av vallen. Tegelskärvor anträffades ända till 4-5 m utom byggnadens östvägg.

Grunden till väggarna för en annan byggnad anträffades WNW- om och i linje med förenämnda byggnadsbotten, i gavelns riktning. Längden på denna senare grund var c. 2.75 m och bredden c. 2.25 m. På den mot borggården vettande sidan anträffades sinsemellan nästan parallella (golv-?) balkar i grundens
plan 3. längdriktning. Deras utåtvättande ända låg lägre än den motsatta, mot borggården vättande. - Mellan de tvenne byggnaderna var en 3 - 3.5 m stor öppning, vilken enligt under grävningen gjorda iakttagelser ej täckes av någon byggnad, utan av en från förstnämnda byggnadsbottens nordhorn snett till den sistnämndas nordosthorn löpande räcka av tegelgrus. Då denna i ena ändan uppvisar en rund gränslinje, i den andra avslutas i en rät vinkel, har här tydligen stått en port eller en barriär. Provgroparna A och B utvisa att tegelgruset spritts även i vidare omkrets kring byggnadsresterna.

Av grävningssområde I framgår således, att breschen i den fyrssidiga vallen utfyllts av byggnader åtminstone på det uppgrävda avsnittet och att tillträde till borgen troligen vunnits från denna sida. *Placeringen av denna del är även naturlig, då borgens norddel varit här för lämpligast.*

Grävningssområde II.

Grävningssområde II avskär borgens västvall i närheten av WNW-hörnet och utgör tillsammans med område III det område av borgens² gård, där ej tidigare grävningar förrättats. Inalles grävdes 34 m.

Grävningen förlades här, emedan redan innan ~~desamma~~^{n/} inletts, i vallens yttre front framskyttade en stenrad. Samtidigt som denna rad barlades, utgrävdes vällen sålunda att varje ~~skilt~~^{skikt} för sig utgrävdes till enhetligt djup. Skärningen gjordes till en början 2 m bred, men utbreddades sedermera invid vällen till 6 m.

Det utseende grävningssområde II erhöll sedan grävningen här avslu-

karta 4. tats framgår av bild 8. I förgrunden väcker en stenhop uppmärksamheten; den har troligen utgjort en trappavsats för porten.

Innanför och på vardera sidan om densamma anträffades ~~utskärningar~~^{stolphäl för portstolparna} för portpelarna (bild 12,13); från den vänstra av dessa ~~utskärningar~~^{stolphäl}

~~gar~~^{bränd bjälke} löper en längs med vällen ~~stjälpt trädstam~~^{bjälke}, den från den högra utlöpande bjälken är mindre väl bevarad. Ovanpå och emellan stenläggningen vid porten anträffades flere till porten hörande

karta 7. järnbeslag. Ytterligare är att märka, att i skärningen genom vällen invid förenämnda portstenläggning ej anträffades några motsvarande trärester, utan bestod skärningen av grusskikt.

Denna lämning är likväl av sekundär betydelse. Skärningen genom vällen ådagalade nämligen, att dennas sydvästhorn funnits trätimringar, vilka sedermera täckts med grus, varvid först vällen uppkommit. De i vallens inre befintliga ~~konstruktionerna~~^{konstruktionsresterna} framgräv-

kartorna 6 o. 7. des inom ett begränsat område. Konstruktionen består av ett nedersta lager bränd lera och förkolnade trärester därovanpå. Då det förefaller att hörnet i sin helhet, således föreningen mellan den södra och den västra vällen, kan avslöja enahanda lämningar, är dessas blottande i sin helhet nödvändig, förrän konstruktionen framträder. Träresterna, vilka egentligen höra till den antagna hörnkonstruktionen, framträdde inom ifrågavarande område på ett djup av 30 cm från ytan.

x- Då där till de från stolphälarna löpande ~~trädresterna~~^{resterna} av stolpar böjde sig över vällen, är det säkert att porten använts medan vällen haft sin nuvarande form

Grävningssområde III

utgör en omedelbar fortsättning på föregående område i riktning mot borggården. Förutom de i fyndförteckningen nämnda fynd^{-er} anträffades även här obrända trä- och lerlämningar av byggnader.

De fortsatta ytterom grävningssområdet åt alla håll, ^{med stöd av} men ~~angående~~ deras ^{läge} ~~placering~~ kan redan nu sägas att de uppvisa konturerna

fotos 14-16. till väggar och golvbjälkar (se plan 4 och 7). Lagren med bränd lera och de med trärester skilja sig ej från varandra på ett lika i ögonen fallande sätt som i förenämnda hörnbyggnad;

lera fanns ej lika rikligt och förefaller att hava kommit till användning endast för att täta stockväggen e.d. Fyndnivån vidtager ^{vid c. 10 cm: s djup och sträcker sig uppåt vid} (35 - 40 cm ~~djupt~~), vadan gården under tiden för byggnadernas an-

vändning ej varit avsevärt lägre än nu. Härom vittnar även kärnans grundstenar, vilka i någon mån höja sig över den naturliga markytan. Av träresterna - möjligen föremål? - voro de märkligeaste en krok, ett U-formigt föremål och ett skaftat föremål med skop-artad ända (se bild), dessa föremål voro ej svedda.

Att döma av resterna inom grävningssområdena II och III äro ^{har} tvenne byggnadsepoker att antaga. Under det tidigare skedet ^{ett hörntorn (möjligen ett i varje av de fyra hörnen)} ~~hava~~ kärnan, och eventuellt något slags vallbyggnad utgjort Junkarsborg.

Från det senare skedet härstammade stenläggningen i porten utanför vallen och jordvallen i sitt nuvarande skick. Tids- och åldersförhållandet kan ej avgöras med stöd av fynden; mynten äro från slutet av 1300-talet och hänföra sig till någotdera skedet.

^{I denna} I detta sammanhang är platsen för tegelslagning att nämna. ~~Det~~ ^{Den} befinner sig på fasta landet på Strömsbacka lägenhets mark, bredvid berget sydväst om gården (se plan 8) på södersluttningen. Där finnes en grop efter en tegelkvarn, i vilken vid företagen provgrävning anträffades färdiga tegel och fragment av dylika (37128;91). Till tegelslageriet torde de långa igengrodda diken höra, vilka finnas nära detsamma i åkern; troligen har där funnits lertäkter.

Jfr. prof. Hackmans berättelse av år 1891 & 1892 i Historiska avdelningens topografiska arkiv.

De vid grävningarna anträffade fynden äro numrerade under
nr:ris 37128:1-91, varvid 1-27 härstamma från grävningssområde I,
28-80 från grävningssområde II och 81-91 från grävningssområde III,
nr 91 även från tegelslageriet.

Helsingfors, den 2 maj 1938.

Jouko Vuolteen

Bifogas: 21 fotografier
8 kartor.

Muinaistieteelliselle Toimikunnalle.

Heinä- ja elokuun aikana v. 1937 yhteensä n. 3 viikkoa kaivautti allekirjoittanut Jouko Voionmaa Karjaan pitäjän Junkarsborgin keskiaikaisen linnan ^{tutkimus} raunioita. Työtä, joka suoritettiin Aktiebolaget Svartå Bruk Osakeyhtiön luvalla, avustivat ylioppilaat Väinö Laajoki, Olof af Hällström ja Viggo Groundstroem ja sen kustannukset jakoivat Muinaistieteellinen Toimikunta ja Karjaan kunta tasan. Aikaisemmin, vv. 1891-92 ovat professorit Aspelin ja Mackman tutkittaneet samaa paikkaa.

Junkarsborg sijaitsee Mustionjoen samannimisellä saarella Karjaan pitäjässä Bällaröyn kylässä Mustion kappeliseurakunnassa. Sen etäisyys pitäjän kirkosta on 9.6 km NNO ja Mustion kappelista 2.2 km lähes etelään (talouellinen kartta, lehti II:5, vrt. myös venäläinen topografikartta, lehti VI, VII:23 ja 24). Lähin naapuri on Strömbackan tila joen itäpuolella. Sillä puolella erottaa Junkarsborgin mantereesta luontainen, moneen otteeseen perattu ja auottu koski. Perkaus-työtä jatketaan lähivuosina niin, että kosken pienet saarekkeet hävitetään; Tutkimuksen perusteella voitiin siihen Muinaistieteellisen Toimikunnan puolesta suostua. - Saaren länsipuolinen koski on syntynyt vasta v. 1899, jolloin Mustion tehtaiden silloinen omistaja Hj. Linder sen raivautti. Jun-

karsborg ei siis siihen saakka ole ollut saari, vaan mantereesta itäänpäin pistävä niemeke. Vanhain karttainkaan mukaan viimeksimainitulla puolella aikaisemmin ei ole ollut minkäänlaista uomaa.

Kaukana vihollisten pääkukuteista sijaitsevana ja paikallisesti kolmelta taholta veden ympäröimänä Junkarsborgilla jo luonnonsuhteittensa puolesta on ollut edullinen strateginen asema. (Saaren korkeussuhteet eivät sensijaan ole olleet niin edulliset.) Linnan neliskulmainen valli, n. 20 ~~6~~ x 20 m, on eteläpuolella korkein, ylin kohta on 6.33 m vedenrajasta saaren alap. ja rinne on 36°, joka kaltevuus esim. muinaislianoilla on irtonaisen maan lähes maksimikaltevuus. Länsipuolen valli on n. 6.38 m korkealla, rinne on mitättömän lyhyt ja sen ulkopuolella on jonkun matkaa tasaista maata (karttaliite , valokuvat). Pohjois- eli joen yläjuoksun puolella puuttuu vallia jonkun matkaa koilliskulmasta luoteiskulmaan päin; säilyneen valliosan korkeus täällä on 4.99 m 0-pisteestä ja rinne on matalasti rantaan viettävä. Itäpuolella korkein kohta on 5.50 m 0-pisteestä ja rinne on 44°, joka kaltevuus on saatu säilymän osin tukemalla sitä sisältä epäsuunnollisesti kivillä ja joka kaltevuussuhde on myöhempiin aikoihin metsän vaikutuksesta pysynyt.

Professorit Aspelin ja Hackman suorittivat kaivauksia kartan N° 1 osoittamalla alueella, linnan pihalla pintamaassa leikkaamalla kaakkoiskulmassa n. 30-40 sm syvän profiilin (vrt. kaivauskertomuksia vuosilta 1891, 1892 ja N. 2860). Koska näiltä paikoilta v. 1937 suoritetussa tutkimuksessa olisi saatu vain täydentäviä tuloksia, oli kaivaus keskitettävä muihin paikkoihin. Linnan alueen puhdistamisen jälkeen ryhdyttiinkin sitä tutkimaan kahdessa kohdassa, koillis- ja lounaiskulmissa kaivausalueilla I, II ja III.

Kaivausalue I.

(Erikoiskartat N , valokuvat).

Tällä kohdalla linnan pihaa ympäröivä valli puuttui ja

sen kohdalla, mutta oletettavan linnan piirin ulkopuolella oli kivikko, sekä sen sisäpuolella luonnonpinnasta kohoava lisämaakerros. Ne olivat todennäköisesti syntyneet koskea perattaessa, kiviä ja savea työntökärriillä koskesta maalle ajettaessa. Kivikossa oli näet joku haljennut kivi, jossa oli vintturin pystynavan kuluttamia kuoppia sekä simpukan kuoria. Saven vahvuus vaihteli aina 108 sm asti. Saven ja kivikon alla sensijaan oli rakennusten perustuksia, jotka täydensivät vallissa olleen aukon tutkimusalueella, niin että linnan piha todennäköisesti on ollut kokonaan suljettu (kartat , valokuvat).

Selvin rakennuksen pöytä oli itävallin suuntainen, kolmiseinäinen ja itävallin pohjoispään avoin. Seinän sisämitat olivat n. 2.5 x 3.0 m, niiden perustus oli tiivistä palanutta savea ja tiiltä ja niiden lähiympäristö myöskin tiilimuran peittämä. Perustuksen sisäpuolelta pohjasta löytyi muutamia luunpalasia sekä kivikko, joka rakennuksen etelänurkassa kohosi vallin sisukseen päin. Tiilenpalasia löytyi rakennuksen itäpään ulkopuolelta vielä 4-5 m päästä siitä.

Toinen rakennuksen seinän perustus löytyi edellisen pohjan NW - puolella, sen päädyn suunnassa ja jokseenkin samassa linjassa. Tämän toisen rakennuksen pituus on ollut n. 2.75 m ja leveys n. 2.25 m. Sen pituussuunnassa, pihan puolella oli keskenään melkein yhdensuuntaisia (lattia?) palkkeja (kuvat 25), joiden ulkopuolinen pää oli alempana kuin linnanpuoleinen. - Molempien rakennusten välillä on n. 3 - 3.5 m aukko, jota kaivausten mukaan ei täytä rakennus vaan vinottain edellisen rakennuksen pohjoisnurkasta jälkimmäisen rakennuksen koillisnurkkaan kulkeva ja havaittava tiilimuran jakso. Siinä toisella puolen pyöreä tiilipinta, toisella suorakulmaisesti rajoittuva tiilijäte viittaa pörttiin tai aitaan. Koekuopat A ja B osoittavat, että myös kauempana rakennusjätteiden ulkopuolella on tiilijätettä.

Kaivausalue I selvittää siis, että linnan neliskulmaiserivallin aukko on ainakin tutkimusalueen kohdalla suljettu rakennuksilla ja että luultavasti tästä puolesta on päästy itse lintaan. Linnan osan sijoitus onkin luonnollinen, sillä linnan pohjoispuoli oli siihen tarkoitukseen edullisin.

Kaivausalue II.

Kaivausalue II leikkaa linnan länsivallin lähellä länsisivallista kulmaa ja käsittää yhdessä kaivausalue III kanssa sitä linnan pinnan osaa, jossa kaivauksia ennen ei ole suoritettu. Yhteensä kaivettiin n. 34 m². Kaivauksen sijointu juuri tähän kohtaan johtui siitä, että vallin rinteen ulkosyrjässä näkyi ennen kaivauksia kivijono. Samanaikaisesti sitä paljastettaessa kaivettiin vallia siten, että koko ajan pyrittiin saman kerroksen samassa syvyydessä. Leikkaus oli aluksi 2 m leveä, mutta levitettiin sitten vallin kohdalla 6 metriksi. Se ulkoasu, minkä kaivausalue II kaivausten päätyttyessä sai, ilmenee kuvasta II:1. Etualalla herättää huomiota kivikko, joka luultavasti on ollut portin askelmana. Sen sisä- ja kummallakin puolella löydettiin porttipilarin lovet, (kuvat), joista vasemmanpuolisesta lovesta lähtee vallin päälle kaatunut palanut puu, jollainen oikealla puolella oli heikommin säilynyt. Porttikiveyksen päältä ja sen vaikeilta löytyi useita oviraudoituksiin kuuluvia esineitä. Vielä on huomattava, ettei mainitun porttikivikon kohdalla vallinleikkauksessa ollut vastaavia puujätteitä, vaan läpileikkaus oli kerroksittaista soraa. Kun lisäksi portin lovista lähtevät puupilarijätteet kaartuivat vallin päälle, on varmaa, että portti on ollut käytännössä vallin perustan ollessa nykyasussaan.

Tämä jäte on kuitenkin toisarvoinen. Valliin tehty poikkileikkaus näet osoitti, että sen lounaiskulmassa on ollut puurakenteita, jotka myöhemmin on peitetty soralla, jolloin vasta valli on syntynyt. Vallin sisässä olevat rakenteet kai-

vettiin esiin rajoitetulla alueella. Rakenteihin kuuluu alim-
pana kerroksena palanutta savea ja hiiltyneitä puujätteitä
sen päällä. Kun näytettiin siinä, että koko kulma, siis ete-
lä- ja länsivallin yhtymäkohta, voi paljastaa samanlaisia
jätteitä, on niiden paljastaminen kaikossa laajuudessaan vält-
tämätöntä, ennenkuin rakenteen laatu selviää. Puujätteet, jot-
ka varsinaisesti kuuluvat oletettavaan kulmarakenteeseen, ai-
koivat puheenaolevalla alueella näkyä n. 30 sm syvyydessä
vallin pinnasta.

Kaivausalue III.

Jatkaa edellisestä välittömästi linjan pintaan päin. Paitsi
luettelossa mainittuja löytöjä tavattiin täälläkin palaneita
puu- ja savijätteitä rakennuksista. Ne jatkuvat kaivausalu-
een ulkopuolelle joka suuntaan, mutta niiden sijainnista voi-
daan nyt jo sanoa ilmenevän seiniin piirteitä ja lattia-
palkkeja (ks. karttaa). Palaneiden savi- ja puujätteiden ker-
roksellinen eroavaisuus ei ole niin silmiin pistävä kuin ker-
rotussa kulmarakenteessa, eikä savea ollut niin runsaasti ja
sitä lieneekin täällä käytetty vain hirsien tiivistämiseen
t.m.s. Löytökerros alkaa jo n. 10 sm syvyydessä ja päättyy
35-40 sm vaiheilla, joten rakennusten käyttöaikaan piha ei
ole ollut paljoakaan nykyistä alempana. Samaan viittaa "kär-
nan" perustakiveys, joka kohoaa jonkinverran luonnon pinnasta.
Puujätteistä - esineitäkö? - kummallisimmat olivat muuan kouk-
ku, toinen U-kirjaimen muotoinen sekä kolmas ympyräkehän ta-
paiseen "kauhaan" päättyvä varrellinen esine (ks. kuvia); ne
eivät olleet palaneita.

Kaivausalueen II-III jätteistä päättyen on otaksuttava
kahta rakennusvaihetta. Varhaisempi, jolloin "kärna", kulma-
torni (ehkäpä kaikissa neljässä kulmassa) ja mahdollisesti
jonkinlainen vallirakennelma ovat muodostaneet Junkarsborgin.
Myöhempiin kuuluisi porttikiveys vallin ulkopuolella ja maa-
valli nykyisessä muodossaan. Aika- ja ikäsuhteita löytöjen

perusteella ei voi määrätä; rahat kuulunevat 1300-luvun lopulle ja ovat kotoisin jommaltakummalta käyttäjältä.

Tässä yhteydessä on mainittava tiilien valmistuspaikka, joka on maantieteellä Strömbäckin tilan maalla, kailion vieressä talosta lounaiseen (ks. karttaa) ja etelään viettävällä rinteellä. Siinä on tiilikierron kuoppa, josta koekaivauksissa löytyi valmiita tiiliä ja tiilen kappaleita (37128:91). "Tehtaaseen" kuuluvia lienevät ne pitkät ja madaltuneet ojan- teet, joita on sen läheillä pellossa; luultavasti ne ovat olleet savonottopaikkoja.

Vrt. Prof. Hackman'in kertomus v:ilta 1891, 1892 Historiallisen osaston topogr. arkistossa.

Kaivauksen löydöt on merkitty luetteloon numeroilla 37128:1-91, ollen 1-27 kaivausalue I:stä, 28-80 kaivausalue II:sta ja 81-91 kaivausalue III:sta ja 91 myös "tiilitehtausta".

Helsingissä, 2 päivänä toukokuuta 1938.

Jouko Voionmaa

Liitteinä: valokuvia
karttaa